

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ÇALIŞMALARI BAĞLAMINDA TÜRKSOY BÖLGESEL SEMİNERLERİNE İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

An Evaluation of the TÜRKSOY Regional Seminars in the Context of Intangible Cultural Heritage Studies

Yrd. Doç. Dr. Dilek TÜRKYILMAZ*

ÖZ

Eski adı Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi olan, Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı TÜRKSOY kurulduğu 1993 yılından bu zamana kadar Türk kökenli ve Türk Dili konuşan Türk devletleri ve halklarının birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlamak ve Türk Dili konuşan devlet ve halklarının kültür ve sanatının korunması, yeniden canlandırılması ve gelişmesi yönünde faaliyette bulunmak şeklinde özetlenebilecek amaçlar doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmektedir. Ortak Türk kültürünü, dilini, tarihini, sanatını, gelenek ve göreneklerini araştırarak ortaya çıkarmak, geliştirmek, korumak, gelecek kuşaklara aktarmak ve kalıcı kılmak amacıyla olan TÜRKSOY amaçları, görevleri ve çalışma alanları bakımından UNESCO'ya benzemektedir. UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması (SOKÜM) Sözleşmesi ile "kültürel belleğin korunması" ve "kültür aktarımı"na getirdiği yeni anlayış, Türk dünyasının "UNESCO" su olarak nitelendirilen TÜRKSOY'un 1993 yılından bu yana Türk soylu halkların ortak kültürel geçmişine dair gösterdiği hassasiyeti yeni bir farkındalık anlayışıyla ele almasına ve bu yönde çalışmalar yapmasına zemin hazırlamıştır. Bu makalede, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin genel ilkeleri, TÜRKSOY'un kuruluşu, amaçları hakkında bilgi verilecek ve çalışmalarını SOKÜM bağlamında ele alınarak değerlendirmeler yapılacaktır. TÜRKSOY üyesi ülkelerin gerçekleştirdiği Somut Olmayan Kültürel Miras Seminerleri'nin Türk dünyasının ortak değerlerini korumaya ve uluslararası platforma taşımaya yönelik yaklaşımlarına odaklanılmıştır. TÜRKSOY'un ilki Ankara ve sonuncusu Ufa'da düzenlenen bu seminerlerde aldığı ve uygulamaya koyduğu kararların başarıları ve eksik yönleri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

SOKÜM, TÜRKSOY, Kültür, Kültür Koruma, Kültürel Bellek, Ortak Geçmiş.

ABSTRACT

The International Turkish Culture Organization TÜRKSOY of which former name was The Joint Organization of Turkish Culture and Arts, since its foundation in 1993, has carried on its actions through the aims which can be summarized in a form which tries to develop, restore and safeguard the culture and art of governments and publics speaking Turkish and to provide the Turkish states and people, which speak Turkish and are Turkish in origin, to communicate each other in a better way. Aiming to search, bring out, develop, safeguard and transmit the common Turkish culture, language, history, art, tradition and custom to the next generations, TÜRKSOY bears resemblance to UNESCO with regard to its purposes, duties and fields of study. The new understanding that UNESCO brought into "safeguarding of cultural memory" and "cultural transmission" with the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage formed a basis for TÜRKSOY, also known as "UNESCO" of Turkish World, to handle the common cultural history of people of Turkish origin with a new understanding of awareness which is different than the sensitivity of 1993 and work in this way. In this article, information is given on main principles of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, founding of TÜRKSOY and its aims. Furthermore, TÜRKSOY's work is considered in terms of intangible cultural heritage (ICH). The approaches of Intangible Cultural Heritage Seminars organized by TÜRKSOY member countries aiming to safeguard and support the common values of Turkish world to the international arena are focused. Decisions made and carried out by TÜRKSOY in these seminars, first held in Ankara and lastly in Ufa, are evaluated considering successful and inefficient parts of these decisions.

Key Words

ICH, TÜRKSOY, Culture, Safeguarding of Culture, Cultural Memory, Common History.

* Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halkbilimi Bölümü Öğretim Üyesi, dturkyilmaz74@hotmail.com

İnsanoğlu, tarihin her döneminde ortak kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılamamasının kaygısını duymuştur. Dünyanın ortak kültürel mirası yüzyıllar boyunca bir arada yaşayarak varlığını sürdürmüştür. Bu ortak miras zaman zaman gelişen ve değişen dünya şartlarına göre kendine yeni yaşama zeminleri bulmuş, zaman zaman da gelişen sanayileşme ve kentleşme karşısında yok olup gitme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu tehlikenin farkına varan UNESCO, 17 Ekim 2003 tarihli 32. Genel Konferansı'nda Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ni kabul etmiştir. "Sözlü kültürleri güçlü olan, bunun yanında tarihsel yapılar ve sit alanları bakımından zengin olmayan üçüncü dünya ülkeleriyle; kültürel birikimlerini örgün eğitimden ziyade yaygın eğitime aktaran, sözel belleği ve sözlü kültüre dayalı kültürel birikimi güçlü olan ülkeler için de avantajlar sağlayan bir sözleşme olarak algılanan" (Oğuz 2013:17) bu sözleşmenin 2. maddesinde Somut Olmayan Kültürel Miras şu şekilde tanımlanmıştır:

"Somut Olmayan Kültürel Miras; toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar anlamına gelir. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu somut olmayan miras, toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir;

böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur" <http://www.unesco.org.tr/?page=11:129:5:turkce>. Bu sözleşme, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 19.01.2006 tarihli oturumunda kabul edilmiş ve Türkiye Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ne 27 Mart 2006 tarihinde 45. Devlet olarak taraf olmuştur. http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/TBMm.pdf

Bilindiği gibi Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı TÜRKSOY'un temelleri, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye'nin Kültür Bakanları tarafından 1992 yılında İstanbul ve Bakü'de yapılan toplantılarla atılmıştır. 12 Temmuz 1993 tarihinde Almatı'da yapılan toplantıda ise TÜRKSOY'un kuruluşu ve faaliyet ilkeleri hakkındaki anlaşmayı imzalamak suretiyle Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi'ni (TÜRKSOY) kurmuşlardır.

Kuruluşta Rusya Federasyonu'ndan Başkurdistan, Hakasya, Tataristan, Tuva, Saha, Altay, Gagauz Yeri Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti gözlemci üye olarak katılmışlardır. Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de 16-17 Ekim 2009 tarihlerinde düzenlenen 26. Dönem Toplantısında TÜRKSOY'un açılımı "Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı" olarak değiştirilmiştir.

TÜRKSOY, Türk Dili Konuşan Ülkelerin kültür ve sanat alanlarında işbirliğini sağlayan uluslararası bir kuruluştur. Ortak Türk kültürünü, dilini, tarihini, sanatını, gelenek ve göreneklerini araştırarak ortaya çıkarmak, geliştirmek, korumak, ge-

lecek kuşaklara aktarmak ve kalıcı kılmak amacıyla olan TÜRKSOY amaçları, görevleri ve çalışma alanları bakımından UNESCO'ya benzemektedir. UNESCO da eğitim, bilim ve kültür yoluyla devletlerarasındaki işbirliğini geliştirmek ve bu yoldan barışın ve güvenliğin korunmasına katkıda bulunmayı ve paylaşılan ortak değerlere dayalı bir toplumlar arası diyaloga katkıda bulunmayı amaç edinmiş bir örgüttür. Bu dünya örgütünün kültür alanındaki faaliyetleri somut ve somut olmayan mirasın korunması, bu bağlamda 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi'nin etkin uygulanmasının sağlanması, Dünya Miras Listesi'nin temsili, dengeli ve itibarlı kılınması, kültürler/uygarlıklar arasında diyalogun artırılması ile özellikle son dönemde kültürel çeşitliliğin korunması üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu bakımdan iki kurumun ruhu birbirine oldukça yakındır. <http://www.mfa.gov.tr/unesco.tr.mfa>; <http://unesco.nedir.com/#ixzz2lITIP0Iy>. Bu açıdan bakıldığında TÜRKSOY bir bakıma Türk dünyasının "UNESCO'su" durumundadır.

Aralarında dil, kültür ve soy birliği olan halkların ortak kültürel değerlerinin olması, ortak geçmişten gelmenin doğal bir sonucudur. Türk dünyasının kültürel değerlerindeki benzerliklerin nedenlerini dil birliğinin yanında sosyal, kültürel değer yargılarında, dünya görüşlerinde, yaşamı algılamalarındaki ortaklık ve tarih birliğinde aramak gerekmektedir. SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ne gelinceye kadar, batıda Kosova'dan doğuda Moğolistan'a kadar uzanan

geniş Türk coğrafyası içinde paylaşılan bu ortak kültürel değerler zaten biliniyordu. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetleriyle kurulan yakın temaslar sayesinde bu ortaklığın vurgulandığı çalışmaların giderek arttığı gözlenmiştir. Bu ortak kültürel mirasın korunması, geliştirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması amacıyla kurulan TÜRKSOY, SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nden önce bu bilinçle çalışmalarına başlamıştır. Kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında yeni bir bakış açısı getiren SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi, bu Sözleşme'ye taraf olan pek çok ülkede olduğu gibi, ortak kültürel mirası paylaşan Türk Cumhuriyetleri ve özerk bölgelerinde de heyecan yaratmıştır. Bu bağlamda sözü geçen Türk toplulukları tek tarafı ve çoklu dosyalar hazırlamak suretiyle SOKÜM sürecine katkıda bulunmak istemişlerdir. SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi öncesinde kurulmuş olan TÜRKSOY gibi kuruluşlarla ortak çalışma zemini aranmış ve bu zeminde UNESCO yaklaşımları ve SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nin TÜRKSOY çalışmalarına yeni bir ivme kazandırması hedeflenmiştir. Bu sebeple de bir seminer yapılmasına karar verilmiştir.

TÜRKSOY Üyesi Ülkeler Birinci Somut Olmayan Kültürel Miras Bölgesel Semineri, 16-17 Ekim 2008 tarihinde, Ankara'daki TÜRKSOY Genel Sekreterliği Merkezi'nde gerçekleştirilmiştir. Bu ilk Seminer'e; Azerbaycan, Kazakistan, Başkurdistan, Tataristan, Kırgızistan, Kuzey Kıbrıs Türk

Cumhuriyeti, Hakas Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti temsilcileri katılmıştır. Bu ilk seminer, TÜRKSOY üyesi ülkelerin somut olmayan kültürel mirasları konusunda ortak hareket etmeleri bakımından önemlidir. İlk toplantı olması bakımından bu toplantıda alınan tavsiye niteliğindeki kararları vermek yerinde olacaktır. Buna göre:

1- Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi'nin TÜRKSOY bünyesindeki ülkelerde görünürlüğünü etkin hâle getirmek. Bu sözleşme kapsamında yapılacak iş ve işlerde işbirliği yapmak, konu ile ilgili entelektüel belleği güçlendirmek ve her ülkede edinilmiş deneyimleri karşılıklı ortak paylaşım açmak amacıyla her yıl bu toplantıların periyodik olarak TÜRKSOY üyesi ülkelerden birinin ev sahipliğinde yapılmasını sağlamak,

2- TÜRKSOY bünyesinde Somut Olmayan Kültürel Miras çalışmalarının koordinasyon merkezi olarak bir birimin kurulmasını sağlamak ve bu birimin her türlü koordinasyon çalışmalarını yürüterek işbirliği içerisinde konu ile ilgili uzman, bilgi ve belgelere dair bir belleğe sahip olmasını sağlamak,

3- Üye ülkelerin UNESCO ile 'Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi Genel Kurulu' ve 'Hükümetler Arası Komite' ile yürütülecek bütün iş ve icraatlarda bilgi paylaşımı ve süreçlerin daha kolay geçirilmesini sağlamak,

4- TÜRKSOY koordinatörlüğü içerisinde bir "Kategori İki Merkezi"nin oluşturulması çalışmalarının desteklenmesini sağlamak,

5- TÜRKSOY üyesi ülkeler 'So-

mut Olmayan Kültürel Miras'ın birçok yönü bakımından ortak değerlere sahiptir. Bu ortak değerlerin korunması ve yaşatılması süreçlerinde ve nihayet UNESCO listelerine sunulmasında birlikte hareket edilmesinin yollarını aramak,

6- TÜRKSOY üyesi ülke uzmanlarının, sivil toplum temsilcilerinin bu çalışmalara yönelik daha kapsamlı katılımlarının gerçekleştirilmesini özendirmek. http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/so-kum12.pdf

Bu seminerde alınan kararlara baktığımızda göze çarpan SOKÜM konusunda işbirliği imkânlarının araştırılması, ortak değerlerin tespit edilmesi ve UNESCO sözleşmelerine uygun olarak bunların ortak bir anlayışla korunması ve karşılıklı anlayış içinde işbirliği yapılması gerekliliği gibi konulardır. Ayrıca başlatılan bu seminerlerin TÜRKSOY üyesi ülkelerde sürdürülmesi hedeflenmiştir. Bu ilk seminerde alınan kararlardan, ortak kültüre dair "Ortak Envanter" hazırlanması ve TÜRKSOY üyesi ülkeler arasında koordinasyonu sağlayacak "Kategori İki Merkezi" kurulması kararları önemlidir.

TÜRKSOY Üyesi Ülkeler İkinci Somut Olmayan Kültürel Miras Bölgesel Semineri ise Kazakistan Kültür Politikaları ve Sanat Bilimi Enstitüsünün 27-30 Nisan 2009 tarihinde Almatı şehrinde düzenlediği "Türk Dünyası'nın Tarihsel-Kültürel Mirası" konulu uluslararası sempozyum çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bu ikinci seminerde SOKÜM sözleşmesi çerçevesinde TÜRKSOY üyesi ülkelerin işbirliği olanakları tartışılmış ve

hazırlanacak ortak envanter içinden seçilecek unsurların çok taraflı dosyalara dönüştürülerek UNESCO'ya sunulması konuları kararlaştırılmıştır. http://www.turksoy.org.tr/tr/haberler/2009/04/17/somut_olmayan_kulturel_miras_toplantisi_kazakistanda.html

TÜRKSOY Üyesi Ülkeler Somut Olmayan Kültürel Miras Semineri'nin üçüncüsü, 27-29 Mayıs 2010 tarihlerinde, Azerbaycan Kültür ve Turizm Bakanlığının ev sahipliğinde, Bakü ve Şeki şehirlerinde gerçekleştirilmiştir. Seminerin açılış oturumu Azerbaycan Kültür ve Turizm Bakanı Ebulfez Garayev'in başkanlığında Bakü'de Müze Merkezi'nde yapılmıştır. Seminer, Azerbaycan'da el sanatkârlığının başkenti olarak ilan edilen Şeki'de, Uzmanlar toplantısı ile devam etmiştir. Bu seminerde ilk iki seminerde benimsenen kararların etkin bir şekilde uygulamaya konulması gerekliliği ortaya konmuştur. Türkiye'de Somut Olmayan Kültürel Mirasın envanterlenmesi çalışmalarına değinilmiş, TÜRKSOY'un aracılığı ve Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras konusundaki deneyimlerinden yararlanılarak Türk Dünyası coğrafyasında ortak alan araştırmaları yapılması ve Türk Dünyası topluluklarının kültür envanterinin ortaya çıkarılarak derlenmesi önerilmiştir.

Azerbaycan Kültür ve Turizm Bakanlığı Somut Olmayan Kültürel Miras birimi yetkilileri tarafından hazırlanan taslak sonuç bildirisi katılımcılara dağıtılmış ve envanterleme hakkında sunum yapılmıştır. Birim yetkilileri için hazırlanan taslak metin genel olarak başarılı bulunmuş-

tur. Metnin TÜRKSOY somut olmayan kültürel miras çalışmaları için yol haritası olabileceği yönünde görüş birliğine varılmıştır. Bunun dışında TÜRKSOY'da Somut Olmayan Kültürel Miras Şubesi'nin kurulması ve şubeye maddi kaynak aktarılması, haberleşme ağı oluşturularak somut olmayan kültürel miras uzmanlarının birbirleriyle sürekli iletişim halinde olması, Somut Olmayan Kültürel Miras ve Yaşayan İnsan Hazineleri Envanter sistemlerinin kurulması konusunda görüş birliğine varılmıştır. Bu kararlar seminerin ciddi sonuçlarındandır. Bu üçüncü seminer, Türksoy üyesi ülkelerin SOKÜM çalışmalarına verdikleri önemi gösterdiği gibi, oldukça etkin sonuçlar verecek kararların alındığı bir seminerdir. http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/AZERBAYCAN.pdf

TÜRKSOY üyesi ülkelerin Somut Olmayan Kültürel Miras Semineri'nin dördüncüsü 16-17 Eylül 2011 tarihlerinde Tataristan Kültür Bakanlığının ev sahipliğinde, Kazan ve Arça şehirlerinde gerçekleştirilmiştir. Açılış oturumu 16 Eylül 2011 tarihinde Kazan'da gerçekleştirilmiş olan bu seminerin uzmanlar toplantısı oturumları 17 Eylül 2011 tarihinde Arça şehrinde yapılmıştır. Bu toplantının sonucunda ilk üç toplantıda alınan kararların teyidi sağlanmış, TÜRKSOY üyesi ülkelerin örgün ve yaygın eğitim alanlarında gerekli iyileştirmeleri yapması yönünde mevzuat düzenlemelerine gitmeleri gerektiği üzerinde durulmuştur. Sözleşme'den daha geniş bir kitleyi haberdar etmek için iletişim ağının kuvvetlendirilmesi ve sivil toplum kuruluşlarının da sürece dâhil edilme-

si gerektiği kararlaştırılmıştır. Dede Korkut, Ahmet Yesevî gibi Türk dünyasının ortak şahsiyetleri, ortak anlatı konuları ve el sanatları konusunda bölgesel ve uluslararası işbirliğini sağlayacak projelerin hazırlanması karara bağlanmıştır. Her yıl üç şehrin Somut Olmayan Kültürel Miras Başkenti ilan edilmesini, 2012 yılında Tataristan'ın Yalabuga şehrinin 'Deri Sanatı', Başkurdistan'ın Ufa şehrinin 'Keçe Sanatı' ve Azerbaycan'ın Gence şehrinin 'Âşık Sanatı' başkenti ilan edilmesini ve bu şehirlerde TÜRKSOY üyesi ülkelerin bu alanlardaki uzman ve sanatçıların çeşitli etkinliklerle buluşmalarının sağlanmasına karar verilmiştir.

Bunlara ek olarak TÜRKSOY'a üye ülkelerde UNESCO'ya sunulacak somut olmayan kültürel miras unsurlarına ilişkin ortak dosya çalışmalarına ilk adım olarak Köroğlu'dan başlanması uygun bulunmuştur ve TÜRKSOY üyesi ülkeler "Yaşayan İnsan Hazine İlanı" yapılması kararlaştırılmıştır. Alınan kararlara bakıldığında, bu kararların da daha önceki seminerlerde olduğu gibi, TÜRKSOY üyesi ülkelerin SOKÜM çalışmalarına ciddi bir ivme kazandırmaya çalıştığı görülmektedir. http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/TATAR%C4%B0STAN.pdf

Dördüncü seminerde TÜRKSOY Üyesi Ülkeler Somut Olmayan Kültürel Miras Semineri'nin beşincisinin 2012'de Başkurdistan'ın başkenti Ufa'da düzenlenmesi önerilmiş ve ortak bir karar olarak benimsenmiştir. Ancak bu toplantıda alınan kararlar ve daha önce alınan kararlar doğrultusunda çalışmaların durumu hakkın-

da ne TÜRKSOY ne UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, ne de bağlantılı diğer internet sayfalarında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde belirtilen maddelere uygun olarak düzenlenen TÜRKSOY Üyesi Ülkeler Somut Olmayan Kültürel Miras Semineri yılda bir defa olmak üzere, üye ülkelerden birinde yapılmıştır. Bu seminerlerle üye ülkelerde SOKÜM sözleşmesi konusunda ciddi bir duyarlık oluşturmak, bu ülkelerdeki ortak SOKÜM unsurlarına görünürlük kazandırmak amaçlanmıştır. Bu amaçlara ulaşmak için TÜRKSOY bünyesinde bir SOKÜM birimi kurulması, ortak bir SOKÜM envanteri hazırlamanın gerekliliği kabul edilmiş bu konuda belli seviyede çalışmalar yapılmıştır. Ancak kanaatimizce yapılan bu envanter çalışmaları Türk dünyası ölçeğini düşündüğümüzde geliştirilmesi gereken bir liste durumundadır. 2011 yılında TÜRKSOY tarafından yayınlanan "TÜRKSOY Üyesi Ülkeler Somut Olmayan Kültürel Miras Temsilî Listesi"(TÜRKSOY 2011:1-35), Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye, Türkmenistan, Altay, Başkurdistan, Gagavuz Yeri, Hakas, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Saha, Tataristan ve Tıva Türkleri'nin sözlü gelenekler ve anlatımları, gösteri sanatları, toplumsal uygulamaları, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamaları ve el sanatlarından bazı örnekleri kapsamaktadır. Kitap hem Latin hem de Kiril alfabesiyle hazırlanmıştır. Ne var ki böyle geniş bir coğrafyanın kültürel miras listesi bu kitabın boyutlarını katbekat aşacak boyuttadır. Ayrıca hazırlanmış

olan temsili listenin içeriği oluşturulurken, üçüncü seminerde alınan bir kararın gereği olarak literatürden faydalanmanın yanında, alan araştırmalarına yeteri kadar önem verilmediği görülmektedir. SOKÜM konusunda uzmanlaşmış bir ekibin TÜRKSOY bünyesinde kapsamlı ve hem literatür hem de geniş bir alan araştırması sonuçlarından hareketle “Türk Dünyası Ortak Kültür Mirası Listesi” oluşturması gerekmektedir. Bu konuda M. Öcal Oğuz editörlüğünde hazırlanan “Türkiye’nin Somut Olmayan Kültürel Mirası” isimli çalışması iyi bir model oluşturmaktadır (Oğuz 2008).

Türk dünyasıyla gerçekleşen ilişkiler, her geçen gün yeni görevler ve konularla birlikte anlam ve değer kazanmaktadır. Gelişen bu ilişkiler paralelinde ilk ortaya çıkan kurumlardan bir tanesi olan TÜRKSOY bu görevi üstlenecek en ciddi kurumlardan biridir. Genel olarak Türk dünyası ve özellikle de Anadolu coğrafyası dünya medeniyetine çok büyük katkılar sağlamış ve önemli çalışmaların gerçekleştirildiği bir alandır. Hiç şüphesiz bunların sadece mevcut olması yetmez. Bunların uluslararası bellekler çerçevesi içinde dünya mirasına sağladıkları katkılar göz önünde tutularak, dünya kamuoyuyla paylaşılması gerekmektedir.

Dördüncü Seminer’de alınan bir karar gereği, “SOKÜM Başkentleri İlanı” gerçekleştirilmiş olup en son 2013 yılında Türkiye’den Eskişehir, SOKÜM Başkenti ilan edilmiştir. 2010 yılında İstanbul’da düzenlenen “Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları 10. Zirve Toplantısı” sırasında TÜRKSOY tarafından önerilen “Türk

Dünyası Kültür Başkenti” uygulaması oy birliği ile kabul edilmiştir. Bu karar doğrultusunda 2011 yılında “Astana 2012 Türk Dünyası Kültür Başkenti” seçilerek yürürlüğe girmiş ve 2013 yılı için Türk Dünyası Kültür Başkenti olarak Eskişehir seçilmiştir. 2012 yılında Türk Dünyası Kültür Başkenti olan Astana 24 Şubat 2012 Açılış Galası ile başlattığı etkinliklerini, 30 Kasım 2012 Kapanış Töreni ile Türk Dünyası Kültür Başkenti bayrağını Eskişehir’e devretmiştir. Türk Dünyası Kültür Başkenti uygulamasının amaçlarından biri Türk Dili konuşan halklar ve ülkeler arasında dostane ilişkiler kurarak, ortak Türk kültürünü, dilini, tarihini, sanatını, gelenek ve göreneklerini araştırarak ortaya çıkarmak, geliştirmek, korumak, gelecek kuşaklara aktarmak ve kalıcı kılmaktır. Bir diğeri ise Türk dünyası halklarının ortak geçmişini, tarihini, dil ve edebiyatını, kültür ve sanatını bir bütün halinde ele alan bilimsel araştırmaları güçlendirmek ve ulusal tarihi, ana dili, edebiyatı, kültür ve sanatı, gelenek ve göreneklere gelecek kuşaklara aktarmak için ortam hazırlamaktır. Uluslararası ilişkilerde yeni dengelerin kurulmasını göz önüne alarak, bölge ve dünya çapında yeni kültürel yapılaşmayı desteklemek amacıyla oluşturulan “Türk Dünyası Kültür Başkentliği” TÜRKSOY’un kültürel miras konusunda gerçekleştirdiği çok önemli bir başarıdır. 2013 yılında Eskişehir’de yapılan çeşitli etkinliklere TÜRKSOY üyesi ülkeler ve dünyanın farklı ülkelerinden SOKÜM uzmanı temsilciler, sanatçılar, STK temsilcileri ve halktan pek çok kişi katılmıştır.

TÜRKSOY'un önemli SOKÜM adımlarından birisi de "Yaşayan İnsan Hazinesi" konusunda alınan kararlardır. Somut Olmayan Kültürel Mirasın belli unsurlarını yeniden yaratmak ve yorumlamak açısından gerekli bilgi ve beceriye yüksek düzeyde sahip kişileri anlatan "Yaşayan İnsan Hazinesi"nin Türk dünyasından örneklerle projelendirilmesi dördüncü seminerde karara bağlanmıştır. Ancak bu projelerin ne durumda olduğu ile ilgili herhangi bir bilgiye şu an için ulaşamamıştır. Kanaatimizce TÜRKSOY birikimini, tecrübesini ve imkânlarını bu konuya aktardığı takdirde ortaya çok verimli projeler çıkacaktır. Anadolu coğrafyasında özel bir sigorta şirketinin anlamlı bir sosyal sorumluluk projesi ile ortaya koyduğu "Bir Usta Bin Usta" Projesi Anadolu'da kaybolan ya da kaybolmaya yüz tutan mesleklere olan ilgiyi artırmak, bu meslekleri yeniden canlandırmak amaçlarını gütmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığının teknik danışmanlığında yola çıkan bu sektör, Anadolu'daki geleneksel meslekleri kaybetmemek, bu mesleklere olan ilgiyi artırarak hak ettikleri kültürel ve ekonomik değeri kazanmalarına destek olmak için yola çıkmıştır. Bir sosyal sorumluluk projesi olan bu fikir aslında SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nin maddelerinden paralel bir konumdadır. Her yıl belirlenecek 5 ilde, 3 ila 6 aylık dönemlerde 20'şer kişiye eğitim verilmesi planlanan projede böylece yılda 100 kişi geleneksel iş kolları ile ilgili mesleki eğitim almış olacaktır. 10 yıllık bir süreçte tamamlanması planlanan projenin sonunda 1000 kişinin yaklaşık 50 meslekte

yetkinlik kazanması ve bu mesleklerin buldukları illerde sürdürülebilir konuma ulaşması hedeflenmektedir. Bu projenin Türk Dünyası ölçeğinde gerçekleştirilmesi kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel Türk dünyası mesleklerinin yeniden canlandırılması, yeni kuşaklara öğretilmesi ve kalıcılığının sağlanması için mükemmel bir fırsat olacaktır. TÜRKSOY'un dikkatini benzer bir projeye yoğunlaştırması, somut olmayan kültürel miras çalışmaları yönünde atılmış büyük bir adım olacaktır. Böylesi büyük bir projeye, Türk dünyasının sınırlı bölgelerine sıkışıp kalmış ve unutulmaya yüz tutmuş ve temsilcileri giderek kaybolmak üzere olan meslekler, hem kendi bölgelerinde yeni temsilcilerle canlanma fırsatı bulmuş olacak hem de kendi coğrafi sınırlarını aşarak diğer Türk bölgelerinde temsilciler bulma şansı yakalayacaktır. Böyle bir "geleneksel meslekler" projesi aynı zamanda "uluslararası bellekler" çerçevesinde dünya miras listelerine girme fırsatı da bulacaktır.

TÜRKSOY üyesi ülkelerin gerçekleştirdiği SOKÜM Seminerlerinin önemli başarılarından biri "Çok Uluslu SOKÜM Dosyası" hazırlama konusunda ortak hareket etmiş olmalarıdır. "Nevruz Bayramı" ve "Âşıklık Geleneği" dosyalarında işbirliğine giden TÜRKSOY üyesi ülkelerin bu işbirliği ruhunu Türk dünyasının ortak şahsiyetleri, ortak anlatı konuları, ortak kültür değerleri ve ortak el sanatları alanlarında da sergileyeceği açıktır. Bu anlamda 2012-2013 yıllarında gerçekleştirilen UNESCO Türkiye Millî Komisyonu tarafından yürütülen Kazakistan-Türkiye Ortak Müzik Kül-

türü Projesi ve Azerbaycan-Türkiye El Sanatları Geleneğinin Aktarımında Kadının Rolü Projesi TÜRKSOY tarafından desteklenmiştir. Bu adımlar gelecekte daha çok işbirliği ve ortak dosya hazırlama yoluna gidileceğinin önemli göstergeleridir. Bu ortak projeler hiç şüphesiz son derece önemlidir; ancak bunların sadece var olması yetmez. Var olan kültürel mirası dünya kamuoyuyla paylaşmadıkça, bunların sürdürülebilirliğini gerçekleştirmediğince bu projelerin bir yanı eksik kalacaktır. Bilindiği gibi tarihî ve kültürel miras, toplumlara çeşitli olanaklar sunan çok boyutlu bir kavramdır. Bir ülkeye uluslararası toplum içinde kimlikli bir yer, kendine özgü bir özellik kazandıran; aidiyet, sahiplik ve güven duygusu aşıl原因an bir özelliğe sahiptir. Bu miras aynı zamanda sanatsal ve kültürel üretim süreçlerinde yaratıcılığı besleyen derin bir kaynaktır. Aynı zamanda, son yıllarda çokça konuşulduğu gibi, doğru bir planlamayla ekonomiye hareketlilik ve canlılık kazandıran ve yerel halkın yaşam kalitesini yükselten bir zenginliktir. Bu bakımdan TÜRKSOY kültürel mirasla ilgili pek çok projeye, bu konularda çalışan diğer kurumları da yanına alarak işbirliği ruhuyla yeni bir boyut kazandırmalıdır. Örneğin; Türk Dil Kurumu 100 destandan oluşması düşünülen bir serinin çizgi film, dizi film ve bilgisayar oyunu olarak değerlendirilmesini planlamaktadır. <http://www.ntvmsnbc.com/id/24971771/>. Bu tip çalışmalarda TÜRKSOY gibi dil ve kültür alanında çalışan kurumların paydaşlığı son derece verimli sonuçlar ortaya koyacaktır.

TÜRKSOY'un bu SOKÜM faaliyetleri dışında bahsedilmesi gereken önemli bir etkinliği de, 2010 yılından itibaren her yıl düzenli olarak TÜRKSOY Üyesi Ülkelerin düzenlediği UNESCO Millî Komisyonları Toplantılarıdır. http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/bas%C4%B1n_aciklamasi/ankara_toplantı.pdf İlk Ankara'da, ikincisi Kazan'da, üçüncüsü Astana'da düzenlenen UNESCO Millî Komisyonları Toplantısı'nın, dördüncüsü 2013 Türk Dünyası Kültür Başkanı Eskişehir'de düzenlenmiştir. Türk halklarının sahip olduğu ortak kültürel mirasın korunması ile dünyaya tanıtılması ve TÜRKSOY'a üye ülkelerin UNESCO Millî Komisyonları arasında işbirliği ortamı sağlamak amacıyla yapılan bu toplantıların sonucunda daha fazla uluslararası ve bölgesel işbirliği, daha fazla kültürler arası diyalog ve yakınlaşma imkânları üzerinde durulmuştur.

Sonuç olarak, bütün bu işbirliği ve ortak çalışmaların UNESCO ve SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nin ruhunu son derece iyi yansıtan çalışmalar olduğu açıktır. Bu işbirliğinin, kurulması kararlaştırılan "Kategori İki Merkezi" ile daha da etkin hâle geleceği de muhakkaktır. İlerleyen süreçte TÜRKSOY'un, kendi bünyesinde kurduğu SOKÜM birimin uzmanları tarafından daha geniş kapsamlı bir "Türk Dünyası Ortak Kültür Mirası Listesi" ortaya koyması beklentilerimiz arasındadır. Hatta bir "Türk Dünyası Ortak Medeniyet Takvimi"nin ortaya konması takvime bağlı uygulama ve kutlamaların, bütün Türk coğrafyalarında uygulanabilirliğini de kolaylaştıracaktır. Ayrıca TÜRKSOY Üye

Ülkeleri Yaşayan İnsan Hazinesi ile ilgili yapılacak envanter çalışmasının hızlandırılması da bir gereklilik olarak durmaktadır.

Kültürel mirasın araştırılması, derlenmesi, arşiv ve dokümantasyon merkezlerinin oluşturulması, müzelerin kurulması, öğretim kurumlarında ders olarak okutulması, kitle iletişim araçlarında olumlu kültür değerleri olarak yer verilmesi ve kuşaklar arasında ortaya çıkacak kopuklukları giderecek tarzda, etkin bir şekilde değerlendirilmesi, TÜRKSOY'un temel amaçlar ve eylem planları arasında en etkin şekilde yer almalıdır. Ayrıca "Dünya Miras Listesi"ne doğrudan üye olmadıkları için katılamayacak konumda olan Özerk Cumhuriyetlerin faaliyetlerini de uluslararası arenaya ve dünya uygarlığına bir katkı faaliyeti olarak taşıması bakımından da TÜRKSOY'a büyük görev düşmektedir. Son olarak üçüncü Seminer'de karara bağlandığı gibi TÜRKSOY'un internet sayfasında bir SOKÜM sekmesi oluşturulması ve SOKÜM çalışmalarının, bilgi ve belgelerin, uygulama alanlarının, ilan edilecek envanterin bu sekmeden duyurulması acilen gerekmektedir. Bu sayede 2012 yılında Ufa'da düzenlendiğini bildiğimiz Beşinci Seminer kararlarından ve 2013 yılında altıncı seminerin nerede düzenlendiğinden ve sonuç bildirilerinden haberdar olmamız mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA:

- Oğuz, M. Öcal (Editör). *Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Mirası*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2008.
- Oğuz, Öcal. *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*, Ankara: Geleneksel Yayınları, 2013.
- TÜRKSOY Üyesi Ülkeler Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi, Ankara: TÜRKSOY Yayınları, 2011.
- <http://www.mfa.gov.tr/unesco.tr.mfa/>; (Erişim tarihi 15 Kasım 2013)
- <http://www.ntvmsnbc.com/id/24971771/>. (Erişim tarihi 30 Kasım 2013)
- http://www.turksoy.org.tr/tr/haberler/2009/04/17/somut_olmayan_kulturel_miras_toplantisi_kazakistanda.html(Erişim tarihi 25 Kasım 2013)
- <http://www.unesco.org.tr/?page=11:129:5:turkce>. (Erişim tarihi 11 Kasım 2013)
- http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/TBmM.pdf (Erişim tarihi 15 Kasım 2013)
- <http://unesco.nedir.com/#ixzz2HITPOIy>. (Erişim tarihi 17 Kasım 2013)
- http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/sokum12.pdf (Erişim tarihi 14 Kasım 2013)
- http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/AZERBAYCAN.pdf(Erişim tarihi 25 Kasım 2013)
- http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/TATAR%C4%B0STAN.pdf(Erişim tarihi 18 Kasım 2013)
- http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/bas%C4%B1n_aciklamasi/ankara_toplant.pdf (Erişim tarihi 28 Kasım 2013)